

**ПРИКМЕТНИКОВА НАПІВПРЕДИКАТИВНА КОНСТРУКЦІЯ
У ФОКУСІ ЛЕКСИЧНОЇ ТА СИНТАКСИЧНОЇ СЕМАНТИКИ**

Кульбабська Олена Валентинівна,

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри сучасної української мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID ID: 0000-0002-1858-9269

Researcher ID: C-2286-2017

У статті з'ясовано термінологічний обсяг понять «предикативність», «напівпредикативність», «напівпредикативна конструкція», «напівпредикативний синтаксичний зв'язок», «напівпредикативні семантико-синтаксичні відношення», «вторинна предикація», дефініції яких дотепер залишаються актуальною проблемою теоретичної граматики. Констатовано, що всі зазначені вище категорії оприявлені в асиметричній синтаксичній одиниці – у простому ускладненому реченні, що у формально-синтаксичному плані належить до класу монопредикативних одиниць, а у семантико-синтаксичному – до неелементарних (поліпропозитивних). Установлено, що просте неелементарне речення охоплює різні типи ускладнювачів, центральне місце серед яких посідають відокремлені другорядні члени речення (за традиційною класифікацією), або напівпредикативні конструкції зі стрижневим компонентом прикметником, дієприкметником, дієприслівником та іменником (у новітньому витлумаченні). Досліджено, що поняття «напівпредикативність» і «напівпредикативна конструкція» тісно пов'язані з морфологічною природою та ономазіологічними параметрами окремих слів, з їхньою семантикою та можливостями встановлення синтаксичних зв'язків у реченні. Зокрема, сигніфікативну сутність прикметника виформують не поняття про предмети дійсності, а поняття про якості, відношення, належності. До того ж прикметник найчастіше входить до синтаксичної структури речення не безпосередньо, а у складі іменної (субстантивної) групи, устанавлюючи зв'язки з іншими елементами висловлювання через означуване – іменники різної семантики. У лексико-граматичній єдності прикметник не лише уточнює семантику означуваного іменника, але й конкретизує своє значення в атрибутивній і в предикативній позиціях. Доведено, що абстрактні іменники в основному складі речення, хоча й позбавлені денотації, паралельно можуть формувати денотативну семантику висловлення, якщо стають означуваним для прикметникової напівпредикативної конструкції.

Ключові слова: просте неелементарне речення, вторинна предикація, синтаксична категорія, предикативність, напівпредикативність, напівпредикативна конструкція, напівпредикативні зв'язки та відношення, прикметник, абстрактний іменник.

Kulbabska Olena. Adjective halfpredicative construction in the focus of lexical and syntactic semantics

The article clarifies the terminological meaning of the concepts “predicateness”, “half-predicateness”, “halfpredicative construction”, “halfpredicative syntactic connection”, “halfpredicative semantic-syntactic relations”, “secondary predication”. The definition of these syntactic terms remains an actual problem of theoretical grammar today. The author states that all grammatical categories are in a simple complex sentence. Its main feature is asymmetry, because in terms of structure simple complex sentences belong to the class of monopredicative units, and in terms of semantics – to non-elementary ones. The article also summarizes different types of complicating components. The central place among them is occupied by separated secondary members of the sentence (according to the traditional classification) or semi-predicative constructions (according to the latest classification). The main component of semi-predicative constructions are adjectives, adverbs, and nouns. It has been investigated that the concept of “halfpredicateness” and “halfpredicative construction” is closely related to the morphological nature of individual words, their semantics and the possibilities of establishing syntactic connections in a sentence. In particular, the meaning of an adjective is formed not by the concept of objects of reality, but by the concept of qualities, relations, belonging. In addition, the adjective most often enters the syntactic structure of the sentence not independently, but as part of a substantive group of different semantics. In lexical-grammatical unity, the adjective not only clarifies the semantics of the main noun, but also specifies its meaning in the attributive and predicative positions. It is proved that abstract nouns in the basic structure of the sentence, although devoid of denotation, can simultaneously form the semantics of the statement. Under this condition, they become the signifier for the adjectival halfpredicative construction.

Key words: simple nonelementary sentence, secondary predication, syntactic category, predicateness, halfpredicateness, halfpredicative construction, halfpredicative connection, halfpredicative relations, adjective, abstract noun.

Вступ. Визначення обсягу синтаксичних одиниць і категорій, їхньої внутрішньої та зовнішньої ієрархії, специфіки вживання та функційної динаміки дотепер залишається актуальним у проблематиці теоретичної граматики. Показові в цьому плані «категорії предика-

тивності, предикатності, предикації та сполучуваності (валентності), що перебувають у взаємних нашаруваннях, відбивають сутність різних аспектів речення, виявляють симетричність /асиметричність його формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної будови»

[1, с. 10]. Незважаючи на традиційність зазначених понять, у мовознавчій науці досі немає єдиного несуперечливого їхнього трактування. Отже, мовознавці прагнуть дослідити «проміжні ланки» у системі категорії предикативності, якими є, наприклад, «додаткова предикативність», що охоплює два різновиди – пряму й непряму (А. Мойсієнко, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська, І. Слинко), або «вторинна предикативність» (М. Луценко, Т. Лутак), або «потенційна предикативність» (Н. Кобченко), або «неповна предикативність» (М. Вінтонів, О. Новікова), або «напівпредикативність» (І. Вихованець, А. Загнітко, О. Кульбабська, Г. Теслицька, К. Шульжук, О. Яцук та ін.) тощо.

Обидві категорії – предикативності й напівпредикативності – оприявлено в простому ускладненому (неелементарному) реченні, граматичний статус якого теж залишається невизначеним: «в ієрархії синтаксичних одиниць воно посідає так само проміжне місце між простим неускладненим і складними реченнями» [2, с. 751]. Ці синтаксичні одиниці в лінгвістичній літературі визначено: по-перше, як *прості речення* (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, М. Мірченко, В. Русанівський та ін.); по-друге, *поліпредикативні, як і складні речення* (Н. Сазонова); по-третє, як *перехідний тип конструкцій* у галузі складного та простого речень, який заслуговує на окреме місце у синтаксичній градації, як-от: *просте → складне → ускладнене речення* (В. Покусаєнко, М. Черемисіна).

Матеріали та метод. *Мета статті* – уточнити граматичну сутність напівпредикативних конструкцій (далі – НК), установити ономазіологічні параметри українського прикметника як ознакового слова і структурно-семантичного центра НК, розпрацювати семантичну класифікацію означуваних абстрактних іменників у субстантивній групі, охарактеризувати умови відокремлення та функції напівпредикативних атрибутивних (прикметникових) ускладнювачів при абстрактних субстантивах.

Для досягнення мети використано відповідні *методи й прийоми дослідження*: описовий (для точного й повного опису мовних явищ, визначення їхньої специфіки, особливості функціонування), структурний (у ході аналізу простих речень із прикметниковими НК як багаторівневих синтаксичних побудов, цілісної функційної структури, елементи яких взаємопов'язані чіткою системою синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень), методи трансформаційного та функційного аналізів (у процесі дослідження похідних моделей, до того ж у встановленні взаємозв'язків зі структурами інших типів речень і словосполучень), компонентного аналізу (для уточнення узагальненої лексико-семантичної класифікації абстрактних іменників).

Результати. Категорія напівпредикативності – це релевантна ознака комунікативно окресленого різновиду простого речення, ускладненого (за традиційною термінологією) відокремленими другорядними членами – додатками, означеннями, прикладками й обставинами (О. Потебня, І. Вихованець, Л. Кадомцева, М. Плюц та ін.).

Уже у самій назві «напівпредикативність» зафіксовано, що йдеться про вторинну, не самостійну формально-синтаксичну реченнєву категорію, а отже, «найістотнішою умовою її виформування необхідно вважати наявність власне предикативності, тобто структурної схеми з власне предикативними відношеннями, у поєднанні з якою може функціонувати напівпредикативна частина» [3, с. 1].

В українській граматиці усталилася класифікація напівпредикативних частин (або «конструкцій», «компонентів», «структур», «зворотів», «секторів речень», «другорядних присудків») за частиномовною належністю стрижневого компонента напівпредикативної конструкції. Наприклад, прості речення з прикметниковою НК [Adj-НК]: *Носять подолки, [ловні барвінку], жінки*; дієприкметниковою НК [Part-НК]: *Лілії чинно тримають корони, [різьблені майстром], що там, нагорі*; дієприслівниковою НК [Adv-НК]: *Уже зайнявся сивною брід, [покривши все розлукою на світі]*; субстантивною НК [Subst-НК]: *І я спечу солодку паску на ріці з білої лози, і жайворонка – [божу пташку] – покладу попід образи* (Із. тв. В. Китайгородської).

Ознаками напівпредикативності є: 1) синтаксична розчленованість простого формально ускладненого речення на основний склад, що містить головні члени, і [НК], напр.: *Стає це тоншим неба шкло, [відполіроване дощами]* (В. Китайгородська); 2) відносна автономність ускладнювального компонента (завдяки інтонаційному й пунктуаційному відокремленню від основного складу речення); 3) формально-семантичні (корелативні) співвідношення з іншими типами простих речень і складнопідрядними реченнями, оскільки НК маркує додаткове повідомлення про ситуацію дійсності, пор.: *Стає це тоншим неба шкло, яке відполірував дощ*; 4) функційне навантаження НК – виражати різноманітні відношення між двома ситуаціями: атрибутивні, апозитивні, часові, просторові, причинові, цільові, допустові, умовні, наслідкові, порівняльні тощо.

Між основним складом речення й НК виформується напівпредикативний зв'язок, зреалізований за допомогою відносного часу, відносної модальності й часткової персональності [4, с. 83; 3, с. 6; 5, с. 327]. На семантико-синтаксичному рівні цей зв'язок уможливує виформування **вторинної предикації** – «семантико-синтаксичної категорії, що виражає потенційні суб'єктно-предикатні відношення в модифікованому вихідному реченні, а також вторинні семантико-синтаксичні відношення між двома елементарними простими реченнями, є диференційною ознакою простого поліпропозитивного (неелементарного) речення» [1, с. 559–560], а на її ґрунті й напівпредикативні семантико-синтаксичні відношення (їх визначаємо як бінарні, предметно-ознакові, виражені морфолого-синтаксичними засобами) [3, с. 6–7].

Отже, **напівпредикативність** – це синтаксична категорія простого ускладненого речення, що набула формальних ознак, зокрема оформлення за певною граматичною схемою, центральну позицію в якій посідають або прикметник [Adj-НК], або дієприкметник

[Part-НК], або дієприслівник [Adv-НК], або іменник [Subst-НК]; наявність інтонації відокремлення; синтаксична автономність і розчленованість.

Поняття «напівпредикативність» і «напівпредикативна конструкція» тісно пов'язані з морфологічною природою та ономазіологічними параметрами окремих слів, з їхньою семантикою і можливостями встановлення синтаксичних зв'язків у реченні. У цьому аспекті вирізняється *прикметник* як «самостійна, але периферійна частина мови, що за особливістю синтаксичного функціонування охоплює, по-перше, власне прикметники (посідають типову формально-синтаксичну позицію узгодженого в роді, числі й відмінку означального приіменникового поширювача, чітко виражають атрибутивну семантику); по-друге, транспоновані в інші частини мови прикметники (серед них і дієприкметники), які функціують у всіх інших формально-синтаксичних позиціях, передовсім притаманних дієслову (як іменній частині складеного присудка, частини подвійного присудка, напівпредикативного компонента) або іменнику за умови субстантивації» [6, с. 103]. Семантику прикметника виформують не поняття про предмети дійсності, а поняття про якості, відношення, належності.

Отже, основна властивість прикметника, що визначає його як лексему у семантичному плані, так і в аспекті вживання в реченнєвому контексті полягає в тому, що: 1) цей клас слів семантично несамостійний; 2) до синтаксичної структури прикметник найчастіше входить не безпосередньо, а у складі іменної (субстантивної) групи, установлюючи зв'язок з іншими елементами висловлювання через означуваний іменник. Узагальненість значення (сигніфікативна сутність) прикметників дає їм змогу сполучатися з іменниками різної семантики. У лексико-граматичній єдності прикметник не лише уточнює семантику означуваного іменника: в атрибутивній і в предикативній позиціях конкретизується значення і самого прикметника [7, с. 11].

У висловлюванні прикметник функціє в двох виявах – денотативної та кваліфікативної оцінок у широкому витлумаченні. Подвійна функція визначає специфіку прикметника, тобто він може вказувати на якість, ознаку, належність предмета (подекуди події), а може маркувати оцінку, зумовлену прагматичним аспектом висловлювання.

Закцентуємо: одиничні прикметники можуть також посідати відокремлену позицію (як і у сполученні із залежними словами у зворотах) і збагачувати речення додатковими значеннями, створювати експресію, образи тощо, напр.: Осіннє небо вже зайнялось світанком, і світанок поволі йшов у купе – блідий, анемічний, непевний (М. Хвильовий) // Світанок, що був блідий, анемічний, непевний, поволі йшов у купе. Отже, атрибутивні НК ускладнюють формально-синтаксичну структуру простого речення і водночас конденсують нову важливу інформацію (у наведеному висловленні в рематичній позиції).

За нашими спостереженнями для характеристики відокремлених прикметників у напівпредикативній

функції релевантними є деякі лексико-граматичні розряди означуваного імені, зокрема належність до розряду «конкретні й абстрактні назви», оскільки відокремлення при абстрактних іменниках має свої особливості у зв'язку зі специфікою семантики цього класу слів та браком регулярного формального показника значення.

У лінгвістичній літературі абстрактні іменники витлумачують по-різному. Одні дослідники об'єднують їх у групу метазнаків і протиставляють загальним іменам, об'єднаним у рубрики «Рослини», «Тварини», «Людина», «Речі» (Ю. Степанов). Для інших граматистів основним критерієм розмежування іменників різних типів (серед них конкретні й абстрактні) є співвідношення денотата і сигніфіката (Г. Уфимцева). Це дає підстави виокремити такі групи абстрактної лексики: 1) слова, що мають тільки сигніфікат; 2) слова із сигніфікатно-денотативним значенням. Обидва підходи констатують перевагу сигніфіката у семантичній структурі абстрактного субстантива.

Проблему семантичної класифікації абстрактної лексики більшість лінгвістів розв'язують з опорою на лексичне значення слова. Отже, абстрактні іменники – ті, у яких присутні ознаки предметів, узагальнені до найвищого ступеня, так що втрачається зв'язок із їх носіями [8, с. 37]. Ці слова називають: 1) загальні поняття, непередметні й нематеріальні явища, що їх не можна уявити собі як окремі: гумор, слава; 2) властивості, почуття, якості, дії, стани, які не піддаються кількісним вимірам: змагання, щедрість, доброта, читання, радість; 3) такі поняття, що їх людина може пізнати лише у процесі мислення: швидкість, прискорення, уявлення, альтернатива; 4) події та звичаї: канікули, сутінки, христини, оглядини [8, с. 38–39]; 5) назви відношень: протилежність, зв'язок, рівновага; 6) імена метамовних понять, тобто терміни на позначення наукових понять: семема, грамема, синтаксема. Отже, опозиція «конкретні ↔ абстрактні назви» відтворює предметність, центр і периферію іменника.

Первинною функцією абстрактних субстантивів є реалізація поняттєвої семантики. Специфіку семантичного змісту абстрактних іменників виформовує відсутність денотата (референта), тобто конкретного об'єкта позамовної дійсності. Абстрактні іменники, хоча й позбавлені денотації, паралельно можуть виформовувати денотативну семантику висловлення, якщо стають означуваним для прикметникової напівпредикативної конструкції. Саме наявність у контексті атрибутивної синтагми «абстрактний субстантив + напівпредикативний прикметниковий ускладнювач» дає змогу виявити референтну співвіднесеність означуваного імені. Наприклад: А мені ж, може, просто хочеться щастя, тугого й солодкого, як шоколад (Ліна Костенко). Атрибути тугого, солодкого не входять до змістового обширу поняття «щастя», а функціують у цій позиції як ознаки суб'єктивного сприйняття мовцем певного стану, як ознаки, що характеризують денотат імені. Отже, атрибут у структурі речення надає абстрактному субстантиву референтного значення та сприяє його

«конкретному» (денотативному) вживанню. Референтність абстрактного субстантива ситуативна, контекстуально зумовлена й можлива тільки за таких умов: 1) якщо в реченні є відокремлені атрибути; 2) якщо в реченнєвому контексті є вказівка на суб'єкт або об'єкт висловлення. Зазначену структуру можна охарактеризувати як «кваліфікативна».

Типова кваліфікативна структура охоплює чотири елементи: 1) безпосередньо кваліфікацію – прикметник, 2) суб'єкт кваліфікації, 3) об'єкт кваліфікації і 4) підстава для кваліфікації. У реченнях на зразок Вона прагнула повного щастя, великого, красивого (О. Гончар) кваліфікації досягнуто не безпосередньо за допомогою прикметників, а через абстрактний субстантив щастя, що в реченні є об'єктом кваліфікації: тим самим відокремлені атрибути «великого, красивого» забезпечують референтність означуваного абстрактного іменника, звужуючи його сигніфікативну семантику. Суб'єкт кваліфікативної структури наведеного речення експліцитно виражений особовим займенником вона, а підставою кваліфікації послугувало узагальнене уявлення суб'єкта про щастя. Зазначимо, що, крім експліцитного суб'єкта кваліфікації, у реченні можуть бути імпліцитні суб'єкти, а саме: 1) автор повідомлення, напр.: Я ще віднайду ту забуту нить, що в'яже дні веселі і невтішні. І мої вчинки, праведні і грішні, Бог милосердний, може і просить (С. Засць); 2) узагальнено-особовий суб'єкт, на який указує контекст, напр.: І знову хвилювало і тривожило майбутнє, нерозгадане, неясне (М. Стельмах); 3) узагальнене уявлення соціуму про предмети, дії, ознаки, напр.: Об цілий світ спіткнулася розлука і йде на нас, страшна, як Тамерлан (Л. Костенко).

Індивідуальне чи узагальнене уявлення про абстрактні поняття часто увиразнюють порівняльні звороти, що містять додаткову (конкретнішу) характеристику абстрактних субстантивів, напр.: щастя – туге й солодке, як шоколад; розлука – страшна, як Тамерлан тощо. У цих реченнях порівняльні звороти функціують як семантичні інтенсифікатори висловлення. Отже, саме контекст виконує функцію засобу референтності означуваного субстантива атрибутивної синтагми.

Контекстна референтність є обов'язковою умовою вживання відокремлених атрибутів при абстрактних іменниках усіх визначених семантичних підтипів. Наприклад: (1). Сільська **тиша, глибока й прозора**, огортає теплими хвилями (С. Журахович); (2). **І сміх, голосний, розгонистий**, перестрибує снігами і стихає в морознім повітрі, як дзвін (М. Стельмах); (3). Всі враження буття зливаються в невмирущу **гармонію, людяну, дорогоцінну** (О. Довженко); (4). Чернець лякав його тим, що Господь покарав його за **якийсь гріх, батьків або материн** (І. Нечуй-Левицький); (5). Не виходило з голови те, що є «сьогодні» і нема «вчора» – **далекого, несподіваного, великого**, – особливо на фоні «позавчора» (М. Хвильовий).

Отже, кожна субстантивна група має в певний спосіб визначену денотативну співвіднесеність, хоча й містить у своєму складі абстрактне ім'я. Референтність номінацій ознак (1), дій (2), станів (3), відношень (4), явищ

та субстанцій (5) зумовлена наявністю суб'єкта мовлення.

На нашу думку, особливу увагу потрібно звернути й на безпосереднє лексичне оточення субстантивної групи, що спричинює відокремлення ад'єктивів у простому реченні. Уважаємо за можливе окреслити чинники відокремлення ад'єктивних ускладнювачів при загальних номінаціях понять:

1. Якщо при абстрактному іменникові вживаємо невідокремлений препозитивний означальний поширювач, виражений присвійним займенником: **Її любов, така палка і вірна**, була за безмежжям трохи не співмірна (Л. Костенко).

2. Якщо в препозиції до прикметникової НК уживаємо невідокремлений неузгоджений означальний поширювач (виражений особовим займенником або іменником у непрямому відмінку) зі значення присвійності, відношення до певної особи чи предмета **Любов між ними, лагідна, як весняна чічка, м'яка, як вишневий цвіт, сумна, як недоспівана пісня**, глядить крізь віконця мережки (Б. Лепкий); 3-під ніг густим туманом піднімалися **пахощі чебрецю – важкі й лоскотливі** (В. Підмогильний).

3. Якщо перед прикметниковою НК уживаємо невідокремлений узгоджений означальний поширювач, що має більш узагальнену семантику на зразок: прикметників **конкретний, різний, певний** тощо; займенників **цей, той, інший, всякий** тощо; дієприкметників **з'ясований, зазначений, виокремлений** тощо. Наприклад: **Ця печаль, прискіплива, як слідчий, і ця строфа, оголена, як відчай, і дикий хміль, примерзлий до воріт** (Л. Костенко); **Скільки тої праці треба докласти, довготерпеливої, мудрої і зовні такої буденної, щоб виплекати посіяне...** (О. Гончар); **Оте щоденне, оте буденне життя, затінене, сповнене всякими турботами, більшими і дріб'язковими, зараз повинню заливала нова хвиля душой любові...** (М. Стельмах).

4. Якщо в реченні є невідокремлений препозитивний узгоджений означальний поширювач зі значенням якісної характеристики-оцінки чи стосунку до певної особи / предмета: Тоді Єлька й тут, на новім своїм пристанищі, чує тихий дзвін колосся, гарячий, **сухий** (О. Гончар); Коло вітрини гастроному до них ув'язався ще якийсь миршавий тип, нестрижений, неголений, у пом'ятому береті (О. Гончар).

Уживання невідокремлених означальних поширювачів при абстрактних іменниках зумовлює референтну співвіднесеність з означуванним словом, оскільки незалежно від лексичного наповнення вони вказують на відношення абстрактних понять до певної ситуації, що при цьому є денотатом абстрактного імені.

Водночас абстрактні поняття звужують сферу означуваного, створюючи тим самим умови для «конкретного прочитання» абстрактної лексики. У цьому аспекті абстрактні імена на означення різного роду ознак, дій, станів, відношень і явищ функціують також референтно, якщо сполучаються з означальними поширювачами, які мотивують денотативну співвіднесеність загальних номінацій абстрактних понять.

Отже, невідокремлені означальні поширювачі висловлення при абстрактних іменниках виконують функцію конкретизатора семантики цих субстантивів, тобто є актуалізаторами їхніх денотативних властивостей, пор.: настрій – цей настрій, інший настрій, його настрій тощо. Актуалізатор імені передає адресату мовлення певну інформацію про те, що відбувається з об'єктами, які входять до екстенсіоналу загального імені, у процесі пошуків їх референта. Саме так, на нашу думку, потрібно описувати актуалізатор при абстрактних іменниках у реченнях із прикметниковими НК, тобто як засіб реалізації референції абстрактного субстантиву.

Прикметникова НК, входячи до субстантивної групи, поглиблює інформативність речення, створюючи перспективу його розгортання. У мовленнєвих актах мовець свідомо використовує феномен відокремлення для розв'язання комплексу завдань: 1) за його допомогою експліцитно виокремлюють певні кванти інформації, на яких фіксують увагу адресата, напр.: Прийшлися цікавому хлопцеві до вподоби дідові перекази, страшні, а іноді й смішні, полюбилися йому дідові випити, розумні, правдиві, добрі (Панас Мирний); 2) відокремлення корелює з імпліцитною комунікативно-прагматичною настановою суб'єкта мовлення – подати уточнювальне пояснення до іменника або увиразнити його ознаку, напр.: Чую звістку пророчу – *св'яту і тасмну* (М. Зеров); 3) відокремлення, виражаючи оцінку, стимулює відповідну реакцію адресата, напр.: У ті *часи*, страшні, аж волохаті, коли в степах там хто не воював, – от їй хотілось, щоб у неї в хаті на стелі небо хтось намалював (Л. Костенко).

Висновки. 1. Найголовнішими ознаками напівпредикативних конструкцій є такі: а) не входять до позиційної та синтаксичної структури речення, будучи самостійними семантичними та граматичними ускладнювачами, наявність яких зумовлюють комунікативні завдання висловлення (ускладнення на основі субординації); б) форми вираження – відокремлені дієприслівники, дієприкметники, прикметники, іменники (одичні та у складі напівпредикативних конструкцій); в) типова форма синтаксичного зв'язку з основним складом речення – напівпредикативний; г) типова позиція в неелементарному реченні – факультативна, найпериферійніша; г) виражають напівпредикативні семантико-синтаксичні відношення через відокремлення (суб'єктно-предикатно-адвербіальні, суб'єктно-предикатно-атрибутивні, суб'єктно-предикатно-апозитивні); д) у семантико-синтаксичній структурі речення посідають типові позиції вторинної синтаксеми предикатно-адвербіального, предикатно-атрибутивного і преди-

катно-апозитивного типів; е) вторинність, похідність, трансформаційна пов'язаність із підрядними та сурядними частинами складного речення; є) комунікативна позиція в реченні – вільна (входять як до складу теми, так і реми або самостійно виражають їх). Напівпредикативні конструкції виконують роль окремої простої чи складної синтагми, додаткової щодо співвідносної з нею основної синтагматичної єдності (підметово-присудкової); марковані інтонацією відокремлення, що завжди взаємодіє з порядком слів і паузацією.

2. Семантичні ознаки всіх частин мови зумовлюють їхню синтаксичну роль, оскільки частини мови зароджувалися в надрах висловлення для маркування різних функцій номінації. Так, мовець використовує прикметники для повного опису чи характеристики предмета мовлення, установлення його статичної ознаки. Високий ступінь семантичної ємності, сигніфікативні й предикатні властивості зумовлюють належність прикметника в присубстантивній позиції до слів із пропозитивним типом значення, тобто до ознакових слів. Синтаксичний механізм функціонування ознакових слів, їхня присубстантивна актуалізована позиція, метафоризація зумовили семантику прикметника, що виражає ознаку, властивості, риси об'єктів позамовної дійсності й виражає їх через зв'язки з цими предметами.

3. Абстрактні іменники, хоча й позбавлені денотації, паралельно можуть формувати денотативну семантику висловлення, якщо стають означуваним для прикметникової напівпредикативної конструкції. Саме наявність у контексті атрибутивної синтагми «абстрактний субстантив + прикметникова НК» дає змогу виявити референтну співвіднесеність означуваного імені.

4. Напівпредикативна прикметникова конструкція, входячи до субстантивної групи, поглиблює інформативність речення, створюючи перспективу його розгортання. У мовленнєвих актах мовець свідомо використовує феномен відокремлення для розв'язання комплексу завдань: 1) за його допомогою експліцитно виокремлюють певні кванти інформації, на яких фіксують увагу адресата; 2) відокремлення корелює з імпліцитною комунікативно-прагматичною настановою суб'єкта мовлення – подати уточнювальне пояснення до іменника або увиразнити його ознаку; 3) відокремлення, виражаючи оцінку, стимулює відповідну реакцію адресата.

Перспективу подальших наукових студій убачаємо в описі формально-семантичних співвідношень простих речень, ускладнених прикметниковими напівпредикативними конструкціями, зі складними реченнями із сурядним, підрядним і недиференційованим синтаксичними зв'язками.

Література:

1. Кульбабська О.В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 672 с.
2. Кононенко В. Просте ускладнене речення. *Українська мова* : енциклопедія. Київ : Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
3. Кульбабська О.В. Напівпредикативні конструкції в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 1998. 17 с.

4. Кобченко Н. Сфера поширення напівпредикативного синтаксичного зв'язку. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2018. № 6. P. 83–97.
5. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання : навчальний посібник для студентів філологічних факультетів університетів. Київ : Вища шк., 1994. 670 с.
6. Кульбабська О., Теслицька Г. Семантика та синтагматика простих речень з напівпредикативними ад'єктивними компонентами в українській мові. *LINGUA MONTENEGRINA*, god. XV/1, br. 29, Cetinje, 2022. P. 101–118.
7. Кардашук О.В. Семантичне поле простору: статус, структура, внутрішні зв'язки (на матеріалі прикметників української мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград, 1998. 16 с.
8. Горпинич В.О. Українська морфологія : навчальний посібник. Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. 350 с.

References:

1. Kulbabska, O.V. (2011). Vtorynna predykatsiia u prostomu rechenni [Secondary predication in a simple sentence]. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t. 672 s. [in Ukrainian].
2. Kononenko, V. (2004). Proste uskladnene rechennia [Simple complex sentence]. *Ukrainska mova*. Kyiv: Ukr. entsyklopediia im. M.P. Bazhana. S. 751 [in Ukrainian].
3. Kulbabska, O.V. (1998). Napivpredykatyvni konstruktsii v suchasni ukrainskii movi [Halfpredicative constructions in the modern Ukrainian language]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Ivano-Frankivsk, 1998. 17 s. [in Ukrainian].
4. Kobchenko, N. (2018). Sfera poshyrennia napivpredykatyvnoho syntaktychnoho zviazku [Here of semi-predicative syntactic connection's extending]. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. № 6. P. 83–97 [in Ukrainian].
5. Slynko, I.I., Guivaniuk, N.V., Kobylianska, M.F. (1994). Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy. Problemni pytannia [Syntax of the modern Ukrainian language. Problematic issues]: navch. posibn. dlia stud. filol. f-tiv un-tiv. Kyiv : Vyshcha shk. 670 s. [in Ukrainian].
6. Kulbabska, O., Teslitska, H. (2022). Semantyka ta syntahmatyka prostykh rechen z napivpredykatyvnyimi adiektyvnymi komponentamy v ukrainskii movi [Semantics and syntagmatic relations of simple sentences with semipredicative adjectival components in Ukrainian]. *LINGUA MONTENEGRINA*, god. XV/1, br. 29, Cetinje. P. 101–118 [in Ukrainian].
7. Kardashchuk, O.V. (1998). Semantychne pole prostoru: status, struktura, vnutrishni zviazky (na materialy prykmetynykiv ukrainskoi movy) [The Semantic field of space: Status, Structure, internal connections (on the material of adjectives of the Ukrainian language)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kirovohrad. 16 s. [in Ukrainian].
8. Horpynych, V.O. (2002). Ukrainska morfologhiia [Ukrainian morphology]: navchalniy posibnyk. Dnipropetrovsk: DNU. 350 s. [in Ukrainian].